

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

AG ./ riksåklagaren ang. försök till penningförfalskning, grovt brott m.m.

(Hovrätten för Västra Sveriges dom den 20 april 2021 i mål B 1464-21)

Riksåklagaren har förelagts att skyndsamt svara skriftligen på överklagandet.

Svaret ska särskilt avse dels rubricering av den gärning som hovrätten bedömt som försök till penningförfalskning, grovt brott, dels påföljd.

Jag koncentrerar min svarsskrivelse till dessa frågor och vill därvid anföra följande

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom. Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bakgrund

AG har av hovrätten dömts för försök till penningförfalskning, grovt brott, begånget den 4 juli – den 15 juli 2020 samt brukande av falska pengar och försök till bedrägeri begångna den 6 juli, den 11 juli och den 13 juli 2020.

Enligt det åtal som ligger till grund för hovrättens dom i fråga om försök till penningförfalskning, grovt brott, har AG tillsammans och i samförstånd med flera andra personer under tiden den 4 juli – den 15 juli 2020 i en lägenhet i Munkedal uppsåtligen försökt förfalska femhundrakronorssedlar genom att anskaffa eller ta liknande befattning med utrustning som är särskilt ägnad att användas vid penningförfalskning såsom en skrivare, särskilt skrivarpapper och patroner, samt genom att rita mallar för att printa sedlar och kopiera femhundrakronorssedeltryck på pappersark som påträffats i lägenheten ovan. Sedeltrycken har uppgått till ett belopp om 157 000 kr.

Det har enligt åtalet funnits fara för brottets fullbordan alternativt har faran varit utesluten på grund av tillfälliga omständigheter.

Brottet bör enligt åtalet rubriceras som grovt eftersom sedlarna varit av hög valör och uppgått till ett sammanlagt högt belopp.

Enligt hovrätten är straffvärdet av försök till penningförfalskning, grovt brott, fängelse i minst ett år beroende på hur aktiva de inblandade varit. För varje bedrägeri/utprångling har straffvärdet bedömts uppgå till fängelse i tre månader.

Då AG var 18 år vid tiden för gärningen har straffmättningsvärdet för hans del bedömts uppgå till fängelse i 8-9 månader.

Påföljden har för hans del bestämts till skyddstillsyn med samhällstjänst 180 timmar. Om fängelse valts som påföljd skulle fängelse 8 månader ha dömts ut.

Överklagandet till Högsta domstolen

AG yrkar att han i första hand ska frikännas, i andra hand dömas för försök till penningförfalskning av normalgraden och, i allt fall, att påföljden ska mildras.

Han gör gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar rubriceringsfrågan i förhållande till penningförfalskningsbrottet samt om det brottet är av sådan art att det föreligger en presumtion för fängelse.

Han anför i fråga om rubricering och påföljd bl.a. följande.

Hovrätten har motiverat rubriceringen med att framställningen av de förfalskade sedeltrycken avser hög valör och ett sammanlagt högt värde.

Sedelavtrycken, som är aktuella i målet, utgörs av kopierade framsidor alternativt baksidor av tre femhundrakronorssedlar på varje pappersark. Antalet pappersark uppgår till 314 stycken med ett sammanlagt belopp motsvarande 157 000 kr.

De förfalskade sedlar som i övrigt använts av tilltalade i målet har, såvitt framkommit, framställts i flera steg. Framsidan och baksidan av äkta sedlar har kopierats var för sig och inte samtidigt. Därefter har sedeltrycken klippts ut med vanlig sax. Försöksbrottet i aktuellt fall har endast passerat det första steget med kopiering av sedlar på en sida. För en fortsatt framställning av förfalskade sedlar till ett sammanlagt belopp om 157 000 hade krävts en lyckad kopiering på motsidan och en felfri, eller acceptabel, utklippning med saxen.

I det sammanlagda beloppet, som ligger till grund för hovrättens bedömning i rubriceringsfrågan, ligger mot denna bakgrund en osäkerhet som inte synes ha beaktats. En särskild försiktighet av värdet torde vara påkallad i aktuellt mål, dels med hänsyn till vad som anförts ovan, dels till att det handlar om försöksbrott och inte fullbordat brott.

Därtill understiger det antagna värdet i detta mål väsentligt de fem basbelopp som enligt praxis utgör en vägledning för värdegränsen vid förmögenhetsbrott, såsom vid grov stöld.

Det saknas stöd i förarbeten och praxis för att värdebedömningarna ska göras på annat sätt när det gäller penningförfalskning än vid andra förmögenhetsbrott. Eftersom hovrättens dom innebär ett avsteg från nuvarande praxis och dessutom ställer ett lågt krav för rubriceringen såsom grovt brott finns behov av ett vägledande uttalande av Högsta domstolen om vilka principer som bör gälla för rubriceringen i penningförfalskningsmål.

(...)

De gärningar han ska dömas för, innefattande att han inte haft en central roll i försöksbrottet, har ett lägre straffvärde än det underrätterna kommit fram till.

Under alla förhållanden uppnår inte straffmättningsvärdet den nivå som enligt praxis innebär att det finns en allmän presumtion för fängelse.

Därtill utgör hans ungdom, 18 år vid tiden för gärningarna, ett krav på särskilda skäl för ett fängelsestraff.

Han är inte tidigare dömd för brott som har någon relevans i detta mål.

Omständigheterna är inte sådana att en ”ren” villkorlig dom är utesluten. Först i andra hand ska en skyddstillsyn väljas. Ingen av påföljderna ska förstärkas med samhällstjänst, utan i så fall böter, som ska avräknas mot tiden för frihetsberövandet.

Underrätterna har kommit fram till att straffmättningsvärdet för hans del är fängelse i åtta månader. Vid en prövning enligt 30 kap. 4 § brottsbalken skulle därmed en presumtion mot fängelse föreligga. Påföljdsvalet skyddstillsyn har trots detta förstärkts med en föreskrift om samhällstjänst.

Det saknas stöd i såväl förarbeten som praxis från Högsta domstolen att penningförfalskningsbrott utgör artbrottslighet. Inte heller finns stöd för att denna brottstyp, med hänsyn till straffvärdet eller av annat skäl, ska medföra särbehandling vid påföljdsvalet på så sätt att presumtionen mot fängelse vid straffmättningsvärden understigande ett år bryts.

Tingsrätten framhåller i sin dom på sidan 56, vilket resonemang hovrätten ansluter sig till på sidan 65 i sin dom, att renodlad rättspraxis är sparsmakad till stöd för att bedöma straff- och artvärdet av penningförfalskningsbrott. Såväl tingsrätten som hovrätten gör därefter ett undantag från grundprincipen, som framgår av Högsta domstolens praxis, att straffmättningsvärdet är avgörande för förutsättningarna i påföljdsvalet.

Mot denna bakgrund finns ett behov av ett prejudikat från Högsta domstolen om hur straffvärdet ska bedömas vid brottslighet av nu aktuellt slag, vidare om det finns anledning till särbehandling vid påföljdsvalet.

Grunderna för min inställning

Enligt 14 kap. 6 § första stycket brottsbalken döms den som eftergör eller på annat sätt förfalskar sedel eller mynt som gäller i Sverige eller utomlands eller som har beslutats för utgivning men ännu inte är gällande

för *penningförfalskning* till fängelse i högst fyra år. Är brottet är grovt döms enligt tredje stycket samma lagrum till fängelse i lägst två och högst åtta år.

Av 14 kap. 13 § brottsbalken följer att det för försök eller förberedelse till penningförfalskning döms till ansvar enligt 23 kap.

Lagtexten anger inte särskilda omständigheter som ska beaktas för att hänföra en gärning till den ena eller andra svårhetsgraden. Ledning för detta och för straffmätningen inom de skilda graderna kan hämtas analogivis från 2 § och 3 §. För ett lindrigt bedömande talar att de förfalskade sedlarnas eller myntens antal och valör är låga, att förfalskningen inte är alltför svår att upptäcka och därför jämförelsevis mindre farlig, att det förfalskade inte har utgetts eller begagnats, att förfalskaren i allt fall inte haft uppsåt att så skulle ske utan t.ex. har eftergjort ett mynt för nöjes skull eller för att låta det ingå i sin myntsamling. Motsatta egenskaper hos gärningen låter den framstå som jämförelsevis svår, t.ex. om den utförs i större skala och med effektiva tekniska hjälpmedel samt därigenom framstår som särskilt farlig. (Bäcklund m.fl., Brottsbalken – En kommentar [1 Januari 2021, Version 18, JUNO] kommentaren till 14 kap. 6 §).

Högsta domstolen har bl.a. i NJA 2020 s. 778, som gäller rubricering av brott mot knivlagen, gjort generella uttalanden när det gäller rubricering av brott där kvalifikationsgrunder saknas i själva straffbestämmelsen. Högsta domstolen uttalar därvid bl.a. följande.

8. Ett grovt brott med egen straffskala utgör en egen brottstyp. Om det finns särskilda kvalifikationsgrunder angivna i en straffbestämmelse tar rubriceringen sin utgångspunkt i dessa. En samlad bedömning måste emellertid alltid göras. Ett brott måste inte kvalificeras som grovt bara för att någon kvalifikationsgrund föreligger. Det är inte heller uteslutet att bedöma brottet som grovt även om ingen av kvalifikationsgrunderna föreligger.

9. När det i en straffbestämmelse saknas kvalifikationsgrunder för en viss brottstyp kan naturligtvis ledning hämtas från motivuttalanden gällande vilka fall som bör bedömas som grovt brott. Sådana uttalanden kan emellertid inte vara en utgångspunkt för rubriceringen på samma sätt som när kvalifikationsgrunder anges i lagtext. De bakomliggande skyddsintressena för straffbestämmelsen får därmed ökad betydelse. Liksom annars måste en helhetsbedömning göras.

10. Frågan om gradindelning hänger nära samman med straffvärdebedömningen. Som utgångspunkt gäller att det endast är straffvärdepåverkande faktorer som är av betydelse för gradindelningen. Detta är en följd av att påföljdssystemet är uppbyggt på principer om proportionalitet, förutsebarhet och ekvivalens enligt vilka det är den åtalade gärningen som står i centrum för bedömningen av hur allvarligt brottet är. Skilda faktorer kan dock ha olika betydelse för gradindelningen respektive straffvärdebedömningen. Omständigheter av objektivt slag, exempelvis den skada, fara eller kränkning som gärningen inneburit, har som utgångspunkt större

betydelse för gradindelningen än gärningsmannens avsikter eller motiv och andra skuldfaktorer har.

11. I de fall det i lagtexten saknas kvalifikationsgrunder för när ett brott ska bedömas som grovt är sambandet mellan gradindelningen och straffvärdebedömningen särskilt tydligt. Lagstiftaren får i dessa fall sägas ha i stor utsträckning överlåtit till domstolarna att pröva vilka omständigheter vid den brottstypen som är särskilt försvårande, varvid straffbestämmelsens utformning och de intressen som skyddas genom denna bör vara styrande (se bl.a. ”Bussen i Östberga” NJA 2017 s. 531 p. 10 och 11 och ”Skärpet” NJA 2017 s. 1129 p. 8 och 9). Utgångspunkten bör dock, liksom annars vid gradindelningen, främst vara att det är omständigheter av objektiva slag som ska läggas till grund för bedömningen i rubriceringsfrågan.

Högsta domstolen har tidigare uttalat att det finns anledning att iaktta stor försiktighet med att utan uttryckligt stöd i lagförarbeten särbehandla ytterligare brottstyper med hänvisning till brottslighetens art och att utrymmet för att göra det genom rättspraxis är begränsat (se ”De kinesiska kullagren” NJA 2014 s. 559 p. 31 och 32).

Vidare har Högsta domstolen i ”Balkongmålet” NJA 2015 s. 702 gjort vissa generella uttalanden när det gäller straffvärdebedömning vid försöksbrott (p. 78).

Min bedömning

Tingsrätten uttalar i sin dom bl.a. (s. 56) att nu aktuella gärningar utgör ett farligt angrepp på det monetära systemet och därmed mot en viktig del av samhällsordningen. Kontanter behövs för att skapa en bas för penningssystemet och mängden kontanter ute på marknaden är naturligtvis fundamental för penningvärdet. Kriminella utnyttjar numera på ett förslaget sätt att handelsanställda – till följd av de relativt nya sedlarna i omlopp och den ökade kontantlösheten i samhället som framtingats till skydd mot rån – är sämre på att avslöja falska sedlar, varför de förfalskade sedlarna kan framställas billigare men ändå utgöra fullgoda bedrägerihjälpmiddel. Utvecklingen sedan år 2016, då den senaste straffskärpningen i hithörande straffbud företogs (14 kap. 7 § sista stycket brottsbalken) måste på grund av det nu sagda ha medfört att straffvärdet för penningförfalskningsbrotten, innefattande även hithörande bedrägerier eftersom de brotten utgör medlet för förverkligandet av penningförfalskning, stigit ytterligare.

Jag instämmer i dessa tingsrättens uttalanden som enligt min uppfattning kan ligga till grund för bedömningen av såväl gradindelning som straffvärde i ett fall som detta. Därtill kommer att straffskalorna för penningförfalskning är väsentligt strängare i jämförelse med andra förmögenhetsbrott. Det är mot denna bakgrund naturligt att den praxis avseende värde (fem basbelopp) som utbildats när det gäller exempelvis gränsen mellan stöld av normalgraden och grov stöld inte kan anses vara vägledande även i ett fall som detta.

Även om några uttryckliga uttalanden angående brottets art inte kan återfinnas i motiven måste, mot bakgrund av de viktiga samhällsintressen såväl nationellt som internationellt straffbestämmelsen om penningförfalskning är avsedd att skydda, det finnas utrymme för att beakta brottslighetens art, åtminstone vid straffmättningsvärden som liksom i detta fall påtagligt överstiger fängelse i sex månader. (Jfr p. 34-35 i Högsta domstolens avgörande den 5 maj 2021 i mål B 5595-19 "Krigsposeringarna").

Enligt min uppfattning ska hovrättens domslut fastställas.

Prövningstillstånd m.m.

Av 54 kap. 10 § rättegångsbalken följer att prövningstillstånd får meddelas endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

För prejudikatdispens krävs att ett avgörande av Högsta domstolen får generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Utvecklingscentrum (UC), som inom Åklagarmyndigheten ansvarar för rätts- och metodutveckling bl.a. när det gäller brotten enligt 14 kap. brottsbalken har angående frågan om behov av klargöranden från Högsta domstolen när det gäller rubricering av penningförfalskning m.m. angett att denna brottstyp är mycket ovanlig samt att UC inte fått några indikationer från organisationen om att det finns frågor med bäring på denna brottstyp som behöver klargöras av högsta instans.

Som angetts ovan har Högsta domstolen i NJA 2014 s. 559, NJA 2015 s. 702, NJA 2020 s. 778 samt "Krigsposeringarna" gjort vissa generella uttalanden som har bäring på de frågor som är aktuella i detta mål.

Därtill kommer att målet som sådant är mycket omfattande med flera tilltalade som har hörts mot varandra samt i övrigt mycket omfattande skriftlig och muntlig bevisning. Det måste därvid framhållas att målet innefattar bevisfrågor som har betydelse även i fråga om rubricering och påföljd. Enligt min uppfattning är förevarande mål därför inte lämpligt för en prövning i Högsta domstolen.

Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift samt med mina synpunkter på målets handläggning för det fall prövningstillstånd skulle komma att meddelas.

Katarina Johansson Welin

My Hedström

Kopia till

Utvecklingscentrum

Åklagarkammaren i Uddevalla (AM-102443-20)

Kammaråklagaren Malin Bogren

Kammaråklagaren Johan Fröjelin